

Для чытачоў XXI стагоддзя

Адным з найбольш знакамітых паэтычных твораў старажытнай скандынаўскай літаратуры з'яўляецца «Прароцтва вельвы» («*Voluspá*»), у якім ад імя вельвы (вяшчунні) вядзецца гаворка пра стварэнне свету, расказваецца, што ў ім ёсць, хто яго насяляе і чым усё скончыцца. Менавіта з гэтай паэмы пачынаецца зборнік, вядомы ў нас пад назвай «Старэйшая Эда». Варта адзначыць, што ў традыцыі краін Паўночнай Еўропы зборнік прынята называць «Паэтычнай Эдай», у той час як твор, напісаны Сноры Стурлусанам, — «Празаічнай Эдай» ці «Эдай Сноры» замест звыклага для нас наймення «Малодшая Эда».

Тэкст «Прароцтва» захаваўся ў двух варыянтах: у «Каралеўскім кодэксе» («*Codex Regus*») 1270-х гадоў і ў «Кнізе Хаўка» («*Hauksbók*») пачатку XIV стагоддзя. Абодва варыянты вельмі блізкія, але маюць розную колькасць частак і шэраг іншых адметных адрозненняў. За аснову для перакладу быў узяты тэкст ісландскага прафесара Гюдні Ёўнсана (Gudni Jonsson) 1954 года, бо гэтая рэдакцыя аб'ядноўвае абодва вядомыя варыянты паэмы і, такім чынам, з'яўляецца найбольш поўнай («класічнай») версіяй «Прароцтва», што ўключае 66 частак.

Паэма напісана адмысловым вершам — форнірдзіслагам (*fornyrðislag*), у якім большасць частак складаецца з васьмі радкоў, у кожным — па два асноўныя націскі. Націскнымі звычайна з'яўляюцца першы (радзей — другі) і перадапошні склады ў радку. Пры гэтым націскныя склады аб'яднаны алітэрацыяй, часам — асанансам. У перакладзе амаль заўсёды захаваны два асноўныя націскі ў кожным радку па схеме форнірдзіслага, каб перадаць мелодыку арыгінала. Алітэрацыя і асананс таксама часта выкарыстоўваюцца ў перакладным тэксце, але мэта стварыць алітэрацыйную паэму на беларускай мове не ставілася. І на тое маецца шэраг важкіх прычын. Па-першае, эпічныя алітэрацыйныя паэмы — германская з'ява, не характэрная для беларускай

літаратуры. Больш за тое, праз памкненне арганізаваць форму твора адмысловым чынам можна нанесці вялізную шкоду самаму важнаму — зместу, які з'яўляецца галоўнай каштоўнасцю «Прароцтва вельвы». Па-другое, хацелася пазбегнуць стылізацыі пад даўніну — выкарыстання малаўжывальнай і старэлай лексікі, без якой складана было б абысціся пры падборы сугучных слоў для стварэння паўнавартаснага алітэрацыйнага перакладу па ўсіх канонах форнірдзіслага. Таму беларускі варыянт напісаны жывой мовай для чытачоў XXI стагоддзя, а мелодыка «Прароцтва» перадаецца асаблівай рытмічнай арганізацыяй тэксту.

У большасці выпадкаў удалося захаваць хэйці (*heiti*) — адмысловыя паэтычныя сінонімы, якія выкарыстоўваюцца для наймення бога ці іншага персанажа не праз звычайнае імя, а апісальна («*Hafr*» — «Высокі», хэйці Одзіна).

Яўген Папакуль

